

Utlåtande 2003: RVI+VII (Dnr 333-1627/2002, 332-458/2002)

Rätten för unga kvinnor med utländsk bakgrund att själva få välja sina liv

Motion av Inger Stark och Veronica Ekström (båda v) (2002:29)

Utsatta unga kvinnor med invandrarbakgrund

Skrivelse till kommunstyrelsen av Viviann Gunnarsson m.fl. (mp)

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Kommunfullmäktige uttalar att det är angeläget att staden inom alla berörda verksamheter uppmärksammar och agerar mot de allvarliga missförhållanden som tas upp i motionen och i den skrivelse som kommunstyrelsen tidigare behandlat, samt att utbildning och verksamhetsutveckling är viktiga delar i det fortsatta arbetet.
2. Motion 2002:29 av Inger Stark och Veronica Ekström (båda v) anses besvarad med vad föredragande borgarråden anför.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del följande

Skrivelsen av Viviann Gunnarsson m.fl. (mp) anses besvarad med vad föredragande borgarråden anför.

Föredragande borgarråden Teres Lindberg och Margareta Olofsson anför följande.

Motionens och skrivelsens innehåll

Inger Stark och Veronica Ekström (båda v) samt Viviann Gunnarsson m.fl. (mp) har uppmärksammat situationen för unga kvinnor med invandrarbakgrund. De föreslår en rad konkreta åtgärder för att skydda dessa unga kvinnor mot övergrepp inom familjen och tillförsäkra dem rätten att själva få välja sina liv.

Remisser

Motionen och skrivelsen har remitterats till stadsdelsnämnderna Hässelby-Vällingby, Katarina-Sofia och Liljeholmen samt integrationsnämnden, socialtjänstnämnden, utbildningsnämnden och stadsledningskontoret.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd är positiv till vissa förslag och mer tveksam till andra. Katarina-Sofia stadsdelsnämnd menar att de föreslagna åtgärderna är angelägna att pröva men påpekar att man har begränsad erfarenhet av problemen p.g.a. en låg andel invånare med utländsk bakgrund. Liljeholmens stadsdelsnämnd instämmer i samtliga förslag och lämnar därutöver ett antal egna. Socialtjänstnämnden påpekar att flera åtgärder redan har genomförts eller påbörjats. Stadsdelarna behöver både resurser och ökad kompetens, och den samlade kunskap som finns inom staden samt hos Länsstyrelsen och Socialhögskolan kan utgöra grunden för ett utbildningsprogram. Integrationsnämnden instämmer till stora delar i förslagen, bl.a. avseende utbildningar för personal inom skola, skolhälsovård och socialtjänst. Utbildningsnämnden ställer sig positiv till de förslag som framförs och menar att det är viktigt att skolan har kunskap om dessa unga kvinnors liv. Stadsledningskontoret anser att det finns ett utbildningsbehov, bl.a. inom socialtjänsten och skolan, och föreslår att arbetsmarknads- och integrationsberedningen i samarbete med socialtjänstnämnden bör utveckla ett förslag till åtgärdsprogram.

Våra synpunkter

Den sortens uppväxtförhållanden och levnadsvillkor som beskrivs i motionen och skrivelsen hör inte hemma i ett demokratiskt och jämställt land som Sverige – och ändå är det en realitet för många unga flickor. Ofriheten tar sig olika uttryck. Den inkräktar olika mycket på de grundläggande fri- och rättigheter som alla barn har i enlighet med FN:s Barnkonvention. Den får

som alla barn har i enlighet med FN:s Barnkonvention. Den får sällan så fruktansvärda konsekvenser som för de båda unga kvinnorna Pela och Fadime – men det faktum att ofriheten existerar innebär att vi som samhälle har ett ansvar att agera, att trygga dessa unga människors grundläggande rätt att själva forma och välja sitt liv.

Som flera remissinstanser påpekar har mycket av det som föreslås i motionen och skrivelsen redan genomförts eller påbörjats, både inom staden och på regional och nationell nivå. En rad initiativ har tagits för att kartlägga omfattningen av s.k. hedersrelaterat våld. Flera statliga myndigheter (bl.a. Skolverket, Socialstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Integrationsverket och Länsstyrelsen i Stockholms län) har regeringsuppdrag att öka kunskapen och utveckla metoder för att motverka våldsutövning och stötta utsatta flickor och deras familjer. För ändamålet har regeringen anslagit 20 mnkr i en flerårig satsning, varav 4,5 mnkr till Länsstyrelsen i Stockholms län. Även inom staden samlas en allt större mängd kunskap, bl.a. hos socialtjänstförvaltningens forskningsenhet och integrationsförvaltningen. Ett samarbete finns dessutom mellan berörda nämnder och fristående organisationer och särskilda projekt, t.ex. Terrafem, Kvinnors nätverk, Orienthälsan och Elektra. Denna samverkan bör vårdas och vidareutvecklas.

När det gäller konkreta insatser bedriver socialtjänstnämnden sedan några år ett skyddat boende, Kruton, för flickor i åldern 13-20 år som utsätts för våld eller hot om våld av en nära anhörig. Platserna är subventionerade för stadsdelsnämnderna. Socialtjänstnämnden har nyligen ansökt om medel från Länsstyrelsen för att utöka Kruton med ett mottagningscenter dit det skulle vara lättare för unga kvinnor att vända sig än att ta kontakt med socialtjänsten. Centret skall även kunna vara en resurs för stadsdelsnämnderna, samverka med kvinno- och invandrarorganisationer samt fortsätta att utveckla det upparbetade samarbete som finns med andra myndigheter, organisationer etc.

Mycket återstår dock att göra för Stockholms del. Det gäller framför allt, som de flesta remissinstanser också konstaterar, fortsatta utbildnings- och metodutvecklingsinsatser. Länsstyrelsens kartläggning av hedersrelaterat våld och generationskonflikter (Rapport 2002:13, *Rätten till sitt eget liv*) visar på behovet av ökad kunskap inom skola och socialtjänst. Förslaget att genomföra utbildningar för personal inom skola, skolhälsovård, ungdomsmottagningar och socialtjänst är bra och det är viktigt att berörda nämnder arbetar vidare, bl.a. med utgångspunkt från de positiva och initierade remissvar som lämnats. Detsamma gäller förslaget om rådslag för förtroendevalda och tjänstemän i stadsdelarna. Vi förordar att det genomförs en uppföljning av den hearing som tidigare genomförts kring dessa frågor. Undersökas bör också möjligheten att

tillsammans med Orienthälsan åter anordna de uppskattade kurser om migration och ungdomsrevolt som Orienthälsan tidigare har genomfört i samarbete med Kommunförbundet Stockholms län.

Kommunfullmäktige har givit stadsdelsnämnderna i uppdrag att ta fram lokala handlingsplaner för våldsutsatta kvinnor. Det är av största vikt att samtliga stadsdelsnämnder blir klara med sina handlingsplaner så att arbetet kan ske på ett strukturerat sätt.

Hedersrelaterat våld drabbar även pojkar, framför allt om man är bi- eller homosexuell eller har en annan könsidentitet. Våren 2003 beslutade fullmäktige att ta fram riktlinjer för stadens insatser för att underlätta för unga homo-, bi- och transsexuella. I den processen måste även problemet med hedersrelaterat våld uppmärksammas.

Stadens kompetensfond ger förutsättningar för mycket omfattande utbildnings- och kompetensutvecklingsinsatser för stadens olika personalgrupper. Fonden möjliggör för verksamheterna att ta fram olika åtgärder, strategier och metoder som syftar till att öka personalens kompetens inom detta område för att motverka problemen.

Sammanfattningsvis är det således mycket angeläget att staden inom de berörda verksamheterna uppmärksammar och agerar mot de allvarliga missförhållanden som tas upp i motionen och skrivelsen. Kunskap och erfarenheter måste tas tillvara genom en fortsatt nära samverkan med regionala och nationella myndigheter, inte minst Länsstyrelsen, samt med fristående organisationer. Vikten av att detta arbete fortsätter och vidareutvecklas har fullmäktige redan slagit fast genom beslut om budget 2004 för Stockholms stad. I det beslutet nämns särskilt behovet av metodarbete där utbildning och verksamhetsutveckling är viktiga delar.

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådens förslag.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår kommunfullmäktige besluta följande

1. Kommunfullmäktige uttalar att det är angeläget att staden inom alla berörda verksamheter uppmärksammar och agerar mot de allvarliga missförhållanden som tas upp i motionen och i den skrivelse som kommunstyrelsen tidigare behandlat, samt att utbildning och verksamhetsutveckling är viktiga delar i det fortsatta arbetet.
2. Motion 2002:29 av Inger Stark och Veronica Ekström (båda v) anses besvarad med vad föredragande borgarråden anfört.

Kommunstyrelsen beslutar för egen del följande

Skrivelsen av Viviann Gunnarsson m.fl. (mp) anses besvarad med vad
föredragande borgarråden anfört.

Stockholm den

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNIKA BILLSTRÖM

Teres Lindberg   Margareta Olofsson

Anette Otteborn

ÄRENDET

I en motion av Inger Stark och Veronica Ekström (båda v), *bilaga 2*, och i en skrivelse till kommunstyrelsen av Viviann Gunnarsson m.fl. (mp), *bilaga 3*, uppmärksammas situationen för unga kvinnor med invandrarbakgrund. Det föreslås en rad konkreta åtgärder för att skydda dessa unga kvinnor mot övergrepp inom familjen och tillförsäkra dem rätten att själva få välja sina liv.

REMISSER

Motionen och skrivelsen har remitterats till stadsdelsnämnderna Hässelby-Vällingby, Katarina-Sofia och Liljeholmen samt integrationsnämnden, socialtjänstnämnden, utbildningsnämnden och stadsledningskontoret.

Hässelby-Vällingby stadsdelsnämnd beslöt den 22 april 2003 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Hässelby-Vällingby stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 4 april 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningens generella synpunkter med anledning av remisserna

- ? Enligt förvaltningens uppfattning är det klokaste sättet att motverka hedersrelaterat våld och hot mot unga kvinnor att försöka motivera och påverka religiösa, etniska och nationella *ledare* på olika nivåer inom samfund, landsföreningar etc. Deras möjligheter att påverka sina landsmän är mycket större än svenska myndigheters.
- ? Flickor och unga kvinnor ur de berörda grupperna som lyckats integrera sig i vårt samhället bör lyftas fram som *goda exempel*. *Utbildning* är ofta en viktig väg till aktning och framgång, som inte behöver innebära att man vänder den egna kulturen eller etniska fränder ryggen.
- ? Enligt förvaltningens principiella uppfattning bör staden *ej skapa nya fora* för detta arbete. Staden har ett integrationsarbete som redan pågår men som behöver förstärkas och utvecklas.
- ? Inom *SFI-undervisningen* bör de delar som behandlar svenska lagar, normer och kultur utökas. Genom diskussionsgrupper, gärna i *samverkan med invandrarorganisationer*, kan exempelvis kulturellt komplicerade heders- och skamrelaterade ämnen dryftas.
- ? Skolan har också en stor uppgift i detta arbete. Enligt förvaltningens uppfattning bör sex- och samlevnadsundervisningen i högre grad knytas till etik- och livskunskapsdiskussioner. Det är viktigt att både flickors *och* pojkars situation uppmärksammas.

Kommentarer till den vänsterpartistiska motionen

Förslaget om ett utbildningsprogram för berörda tjänstemän är bra. Enligt förvaltningens uppfattning kan det föreslagna programmet exempelvis riktas till socialarbetare, personal inom skolhälsovård. Inom Länsstyrelsen pågår redan liknade utbildning men tanken på kommunala satsningar bejakas. Förvaltningen vill dock peka på behovet av diversifierade satsningar som även tillgodoser behov av utbildning- och fortbildning inom andra områden.

Förvaltningen ställer sig något avvaktande till motionärernas förslag om att utveckla den uppsökande verksamheten. Det framgår inte riktigt vilken huvudman man tänker sig för detta.

Utbildning till familjerådgivning och ungdomsmottagningar är ett bra förslag.

Förvaltningen är tveksam till förslaget om att skapa särskilda stödgrupper och kontaktpersoner på skolorna. Ansvar för dessa frågor bör snarare knytas till befintlig personal och ungdomsledare på skolor och i andra sammanhang där unga människor vistas.

Samarbete med frivilligorganisationer är bra. Bland annat är det viktigt att de olika myndigheterna för samtal med de etniska, nationella och religiösa minoriteternas organisationer.

Kommentarer till den miljöpartistiska skrivelsen

Förvaltningen hyser tveksamhet inför förslaget om ett rådslag som uppfattas som något otydligt. I princip anser förvaltningen att arbetet med att stärka unga invandrarkvinnors situation bör utgå från befintliga resurser.

Förslaget att Operation kvinnofrid ägnas åt dessa flickors situation är bra, men glöm ej bort alla andra våldsutsatta kvinnor.

Att öka kunskaperna hos dem som redan jobbar med dessa flickor är bra, och pågår.

Garanterat språk och kulturkunskap låter bra. Ofta arbetar man med tolk, vilket kan vara känsligt i dessa lägen. En kombination av språk (tolk) och annan kulturkunskap (kulturkompetens), är ofta önskvärd men inte så lätt att åstadkomma.

Förvaltningen ställer sig tveksam till förslaget att socialtjänsten direkt skulle gå in i nyanlända familjer med syfte att skapa beredskap för ändrade maktstrukturer. Att på sikt påverka attityder bör främst ske genom samtal och dialog mellan de olika minoritetsorganisationerna och centrala kommunala myndigheter, exempelvis integrationsnämnden, utbildningsnämnden och socialtjänstnämnden.

Utvärdering av integrationsprogrammet låter mycket bra. Då får man kunskap om vad som behöver förstärkas/ förändras. Uppdrag bör förslagsvis gå till stadsledningskontoret, så att frågan lyfts fram och planeras på ett bra sätt.

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd beslöt den 24 april 2003 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen samt att därutöver anföra följande.

I likhet med förvaltningen anser vi att de föreslagna åtgärderna är angelägna att pröva. Erfarenheterna av det problemområde som tas upp är begränsade i stadsdelen, men de bör ändå uppmärksammas genom den typ av utbildning, information och stöd som föreslås i skrivelsen och i motionen. Självklart bör det förebyggande arbetet när det gäller att förhindra våld inom familjen ha en bred bas. Vi tycker dock att det är viktigt att det särskilda problem som många unga kvinnor med utländsk bakgrund möter i vårt samhälle idag ägnas speciell uppmärksamhet och de får det stöd de behöver.

Uppsökande verksamhet ska naturligtvis inte bedrivas så att några familjer känner sig utpekade, utan avsikten är att unga flickor i behov av stöd och hjälp ska få denna på ett bättre sätt än idag, t ex genom skolan och genom unga kontaktpersoner. Vi tror att det härvidlag inte är tillräckligt t ex med undervisning i "Livskunskap" utan att det behövs ett mer aktivt stöd från samhällets sida.

Det finns många vittnesbörd om att en del unga flickor med utländsk bakgrund i dagens Stockholm lever i en ytterst utsatt situation med hot om våld inom familjen. Deras situation bör erkännas och uppmärksammas. Vi anser att stadens berörda förvaltningar bör sätta igång ett konkret arbete för att stödja dessa unga kvinnor i rätten att själva få välja sina liv.

Reservation anfördes av *Margareta Björk m.fl. (m)*, *Fredrik Lundin m.fl. (fp)* och *Patrik Holmberg (kd)*, bilaga 1.

Katarina-Sofia stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 31 mars 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Katarina-Sofia stadsdelsområde har vid sidan av Bromma stadsdelsområde den lägsta andelen innevånare med utländsk bakgrund i Stockholms kommun, ca 12 procent mot ca 20 procent i staden som helhet. Erfarenheterna av det problemområde, som remissen tar upp, är därför mycket begränsade.

Förvaltningen har i stort inget att invända mot de förslag som läggs fram i remissen. Utbildning, informationsspridning, stöd och samarbete är viktiga delar i samhällets skyddsnät för sina medborgare. Dock finns vissa svårigheter med detta som bör uppmärksammas. Hur ska exempelvis den uppsökande verksamheten som föreslås i punkt 9 gå till? Vilka familjer ska den rikta sig till? För de allra flesta invandrarfamiljer är det som hände i de två tidigare nämnda fallen lika tragiskt och främmande som det är för de flesta svenska familjer. Risken att familjer skulle känna

det är för de flesta svenska familjer. Risken att familjer skulle känna sig utpekade och kränkta av att "bli uppsökta" är enligt förvaltningen stor.

Förvaltningen är väl medveten om att vissa unga flickor/kvinnor i invandrarfamiljer har det svårt och det är samhällets uppgift att ge stöd och hjälp till dem och deras familjer. Förvaltningen ser dock inte det aktuella problemet stå i en särställning bland de problem, som en dysfunktionell familj kan visa upp. Det är under inga omständigheter acceptabelt att föräldrar använder våld eller tvång mot sina barn vad än orsaken må vara.

Tjänstemän inom individ- och familjeomsorgen, elevvårdspersonal, personal inom förskolan o s v ska vara rustade och öppna för att upptäcka problem av alla sorter hos de barn och tonåringar som de kommer i kontakt med. Personalen bör få återkommande information och utbildning. De bör också ha möjlighet att rådfråga personer som har djupare kunskap om ett visst problemområde eller som kan hjälpa till att tolka beteenden i familjerelationer utifrån en för oss främmande samhällsstruktur. Under det år som gått sedan skrivelsen och motionen skrevs har också i länsstyrelsens regi flera utbildningstillfällen ordnats för personal inom stadsdelsförvaltningar, polisen, ungdomsmottagningar och liknande.

I enlighet med Katarina-Sofia stadsdelsnämnds handlingsprogram för det alkohol- och drogförebyggande arbetet har "Livskunskap" införts på schemat för alla barn från förskoleklass till och med år 9. Där tas frågor om etik, människovärde och livsfrågor upp. Syftet är att förebygga psykisk ohälsa och mobbning samt att arbeta med värdegrund, inlärning och jämlikhet. Enligt förvaltningen är detta ett utmärkt exempel på förebyggande arbete också när det gäller att på sikt minimera riskerna för att det som remissen handlar om återigen ska inträffa.

Liljeholmens stadsdelsnämnd beslöt den 22 maj 2003 att överlämna stadsdelsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Reservation anfördes av vice ordförande *Magnus Hellström m.fl.* (m), bilaga 1.

Liljeholmens stadsdelsförvaltnings tjänsteutlåtande av den 24 april 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Liljeholmens stadsdelsförvaltning instämmer i samtliga ovan nämnda förslag utifrån att förslagen prioriteras, och där möjligt är, samordnas.

De mänskliga rättigheterna enligt FN bygger på principen om alla människors lika rätt och värde. Respekten för människor med olika bakgrund är intimt förknippad med respekten för flickors och pojkars, kvinnor och mäns lika rättigheter. Den frihet som flickor och kvinnor har i Sverige ska naturligtvis gälla alla. Barnkonventionen säger att det är föräldrarna som ansvarar för sina barns fostran. Den säger också att alla barn har samma rätt till utbildning och utveckling, rätt att inte bli utsatta för fysiskt eller psykiskt våld, att alla barn har rätt att säga sin mening och att det ska tas hänsyn till

kiskt våld, att alla barn har rätt att säga sin mening och att det ska tas hänsyn till deras åsikt.

Alla barn och ungdomar, både flickor och pojkar och i synnerhet de som lever i patriarkaliska maktstrukturer, måste mötas av ett samhälle som på alla plan har ambitionen att efterleva dessa rättigheter.

Morden på Sara, Pela och Fadime har chockat och upprört många. Flickorna dödades av sina egna familjer på grund av att de inte inrättade sig efter familjernas traditioner. Mot detta måste givetvis det svenska samhället reagera.

Förändring av patriarkaliska maktstrukturer bör ses som en del av integrationsprocessen och bör föras i samverkan mellan svenska myndigheter och redan väl integrerade invandrarföreningar. Förvaltningen anser att en ökad kommunikation och samordning mellan samhällets olika myndigheter, i synnerhet mellan socialtjänsten och invandrarföreningar/organisationer, måste utvecklas. Goda kunskaper i det svenska samhällssystemet och intresse att förändra i frågor kring maktstrukturer som utsätter unga flickor, finns i många invandrarföreningar. Det är utifrån detta intresse till förändring som kunskapshöjande insatser för personal, föräldrar och barn bör startas och då tillsammans med myndighet, exempelvis socialtjänsten. En fond, statlig eller kommunal bör inrättas, där föreningar i samarbete med socialtjänsten söker pengar till integrationsprojekt för kunskapshöjande insatser.

Integrationsförvaltningens introduktionsprogram under 18 månader har visat sig vara otillräckligt för att flyktingar ska kunna lära sig och förstå det svenska samhället. Stadsdelsförvaltningen föreslår därför Integrationsförvaltningen att utöka programmet med ett s k föräldraprogram, liknande det Rädda Barnen har. Utbildningen bör arrangeras och erbjudas av Integrationsförvaltningen. Dessutom föreslår stadsdelsförvaltningen att Integrationsförvaltningen avsätter medel till stadsdelsförvaltningarna för utbildning av personal i föräldraprogram. De personer som kommer till Sverige med anknytning till redan boende erbjuds idag ett introduktionsprogram. Programmet förmedlas i grupper, vilka många gånger tar tid att bilda. Det gör att många därför inte tar del av något introduktionsprogram överhuvudtaget. Till dessa och även till andra som inte har deltagit i introduktionsprogram/föräldraprogram bör stadsdelsförvaltningarna erbjuda utbildning. Det är viktigt att information och ökade kunskaper i arbetet med att påverka patriarkaliska maktstrukturer inte enbart tillförs den offentliga sektorn, utan även den privata. Att erbjuda våra invandrare ett arbete och en arbetsgemenskap är av avgörande betydelse i integrationsprocessen.

Erfarenheter från invandratäta områden pekar på att invandrarflickor som deltar i någon form av fritidsaktivitet, därmed ökar möjligheten att påverka livssituationen utifrån eget val. Aktiviteterna bör uppmuntras till och lämpligen arrangeras på arenor som kan upplevas neutrala, t ex bibliotek, och skall erbjudas enbart flickor.

Pojkar, bröder som växer upp i patriarkaliska maktsystem måste också ges möjligheter att ta sig ur systemet. Pojkar tillåts oftare än flickor att delta i olika fritidsaktiviteter. Idrottsledare, liksom andra ledare, lärare etc, måste därför få kunskaper i hur dessa maktstrukturer fungerar så att de har möjlighet att genom sitt

dessas maktstrukturer fungerar så att de har möjlighet att genom sitt ledarskap påverka de unga att förändra dessa strukturer.

Många pojkar eller unga män känner sig tvingade till att "kontrollera" sina systrar så att de lever enligt traditionella normer, vilket även sätter pojkar i en ofri situation.

Ett ökat antal skyddade boenden är på kort sikt en bra lösning och skall finnas. Men åtgärden garanterar inte utsatta flickors fortsatta säkerhet. Många av dessa flickor utsätts just på grund av det skyddade boendet för en betydligt större risk och en tilltagande grad av hot.

Det är av största vikt att flickor, men även pojkar som växer upp i traditionella maktstrukturer uppmärksammas av myndigheterna. En beredskap i form av rutiner eller handlingsplaner bör tas fram i syfte att skydda dessa barn.

Integrationsnämnden beslöt den 22 april 2003 att återropa och överlämna integrationsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Integrationsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 21 mars 2003 har i huvudsak följande lydelse.

I motionen från Inger Stark (v) och Veronica Ekström (v) föreslås att socialtjänstförvaltningen, utbildningsförvaltningen samt integrationsförvaltningen ges i uppdrag att ta fram ett utbildningsprogram för berörda tjänstemän och myndigheter som kommer i kontakt med utsatta flickor och deras familjer. I den kartläggning som Länsstyrelsen i Stockholms län gjort kring frågan om hedersrelaterat våld och generationskonflikter (Rapport 2002:13. Rätten till sitt eget liv) framkommer tydligt behovet av ökad kunskap hos skola och socialtjänst. Integrationsförvaltningen instämmer i motionärernas förslag att det bör ordnas utbildningar för personal inom skola, skolhälsovård och socialtjänst och föreslår att huvudansvaret för att ta fram ett utbildningsprogram bör ligga på socialtjänstförvaltningen samt utbildningsförvaltningen. Det finns som motionärerna nämner mycket god kunskap kring dessa frågor på socialtjänstförvaltningens forsknings och utvecklingsenhet, särskilt inom den grupp som arbetar med utveckling inom tvärkulturellt socialt arbete. Där finns också ett nära samarbete med Socialhögskolan. Eftersom ökade kunskaper i dessa frågor är central för att socialtjänsten och skolan skall kunna fullgöra sina uppdrag är det också viktigt att metodutvecklingen sker inom dessa förvaltningar. Integrationsförvaltningen föreslår därför att kommunfullmäktige ger socialtjänstförvaltningen och utbildningsförvaltningen i uppdrag att med stöd av integrationsförvaltningen utforma ett utbildningsprogram för berörda tjänstemän.

Motionärerna nämner Orientalhälsans arbete med förebyggande psykosocialt arbete. Orientalhälsan har tidigare haft ett samarbete med Kommunförbundet i Stockholms län. Man har gemensamt erbjudit verksamhet inom socialtjänst och skola en tredagars kurs om migration och ungdomsrevolt. Utbildningen har kombinerat teori med fallstudier från Orientalhälsans verksamhet. Detta har inneburit att deltagarna har fått en bred kunskap om vad som kan orsaka generationskonflikter/hedersrelaterat våld samt hur

skap om vad som kan orsaka generationskonflikter/hedersrelaterat våld samt hur man kan arbeta med hela familjerna. Utbildningen har varit mycket uppskattad av deltagarna. På grund av omorganisation kommer KSL inte längre att ordna kurser. Integrationsförvaltningen föreslår därför att socialtjänstförvaltningen och utbildningsförvaltningen samverkar med Orienthälsan för att undersöka förutsättningar för att se om liknande utbildningar kan fortsatt erbjudas verksamma inom förvaltningarna.

Motionärerna nämner också vikten av att familjerådgivning och ungdomsmottagningar får utbildning i dessa frågor. Vad gäller familjerådgivning är det också viktigt att familjerådgivningen görs tillgänglig för **alla** grupper i samhället. Med tanke på den stora belastning som migration innebär för de flesta familjer behöver det finnas ett arbetssätt hos familjerådgivningen så att den i praktiken kan nå bredare målgrupper. Det är av mycket stor betydelse att arbeta förebyggande med hela familjer. Det är omöjligt att lyfta ut flickornas situation ur ett familje- och samhällsperspektiv. För att nå en verklig och långsiktig förändring krävs en mängd av insatser. Utifrån ett individperspektiv måste man arbeta med hela familjen, även fäder och bröder. Utifrån ett samhällsperspektiv måste man med alla medel motverka marginalisering och diskriminering.

Under de senaste åren har en rad initiativ tagits för att kartlägga omfattningen av sk. hedersrelaterat våld. Flera statliga myndigheter har regeringsuppdrag att arbeta för att öka kunskapen och ta fram verksamma metoder för att motverka våldsutövning och stötta utsatta flickor och deras familjer. Exempel på myndigheter är Skolverket, Socialstyrelsen, Ungdomsstyrelsen, Integrationsverket samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Det finns också på stadsdels- och föreningsnivå en rad verksamheter som arbetar för en attitydförändring vad gäller generationskonflikter/hedersrelaterat våld. Studiecirkelverksamhet med inriktning på föräldrarollen bedrivs i flera stadsdelar. Integrationsförvaltningen har i samarbete med Rädda barnen tagit fram ett studiecirkelmateriel med namnet "Med barnen i våra hjärtan" samt utbildat studiecirkelledare. Materialet tar upp frågor kring migration och barnuppfostran. Integrationsförvaltningen ger också bidrag till flera etniska föreningar som arbetar internt med attitydförändring kring t.ex. könsroller. Inom Fryshusets verksamhet drivs det s.k. Elektraprojektet där en av målsättningarna är att utbilda kontaktpersoner till stöd för utsatta flickor och myndigheter, även det får ekonomiskt stöd av Integrationsförvaltningen. Förvaltningen avser att bevilja Elektra projektet medel för att utvärdera sin verksamhet. Under 2003 avse förvaltningen också att utvärdera Dialogprojektet som drivs i samarbete med Rädda barnen. Förvaltningen återkommer senare under året med ett ärende till nämnden/beredningen

Likaså samarbetar integrationsförvaltningen med socialtjänstförvaltningens forsknings och utvecklingsenhet i en seminarierie för socialsekreterare där en av utbildningsdagarna kommer att ta upp frågeställningar kring familjesyn och könsroller.

En stor del av förvaltningens egen seminarieverksamhet har under senare år behandlat frågor om familjesyn, sexualitet och mänskliga rättigheter som teman. För att ge stöd till verksamma inom skolan driver integrationsförvaltningen ett nätverk för

lärare och ett för rektorer. Syftet är att ge möjlighet till reflektion och kunskapsutveckling kring frågor om mångkultur, samverkan med föräldrar, interkulturell pedagogik samt rasism och diskriminering

I skrivelsen föreslås att ett rådslag med lämpliga aktörer bör genomföras för att utveckla åtgärder för att stärka unga "invandrarflickors" situation. Detta kan sägas vara genomfört genom den "hearing" som socialtjänstförvaltningen genomförde i samarbete med integrationsförvaltningen under 2002. Likaså ordnade Länsstyrelsen i Stockholms län ett större rådslag där både frivilligorganisationer samt stadsdelsförvaltningar från Stockholms stad fanns representerade (2002). I skrivelsen föreslås att Operation kvinnofrid ägnas åt dessa flickors situation. Även detta kan sägas vara genomfört då Operation kvinnofrid under våren 2003 kommer att fokusera på ungdomar som utsätts för våld och hot om våld i nära relationer.(källa: Länsstyrelsen i Stockholms län Rapport 2002:13)

Skrivelsen föreslår också att socialtjänsten generellt bör gå in i introduktionen av nyanlända flyktingar för att skapa beredskap för att familjens maktstrukturer kan komma att förändras i det nya samhället. Integrationsförvaltningen anser inte att det är lämpligt att socialtjänsten skall gå in och arbeta med introduktionen av nyanlända flyktingar. Socialtjänsten har en alltför stark koppling till sociala problem och myndighetsutövning. Under introduktionsperioden är det dock viktigt att man får kunskap om lagstiftning och rättsnormer. Migrationsprocessen innebär i sig stora förändringar i människors liv. Denna process drar igång en mängd reflektioner och ifrågasättanden både av föreställningar som man bär med sig och föreställningar som man upplever som typiska för det nya samhälle man nu skall leva i. Det är denna självreflektion som kan utgöra grunden för en *dialog*. Det förutsätter dock att samma självreflektion finns hos båda parter som samtalar. Det handlar inte om anpassning till något förmodat svenskt. Det bör finnas mycket utrymme att diskutera och föra dialog om dessa frågor under introduktionsperioden. Det är dock tveksamt om man verkligen kan förbereda sig på något som man inte kan föreställa sig.

Det finns därför större förutsättningar att ha behållning av en sådan dialog när man varit något längre i Sverige. Skolan har därför en stor roll att inspirera och leda samtal om föräldraroll, föräldrars betydelse för barns språkutveckling och skolresultat, lika möjligheter för flickor och pojkar. Det är därför mycket viktigt att lärare får fortbildning och redskap så att man kan arbeta med dessa frågor.

Likaså kan etniska föreningar spela stor roll i att starta diskussioner inom de egna grupperna i frågor om familjesyn, jämställdhet osv.

Det är viktigt att uppmärksamma maktrelationen mellan majoritet och minoritet. Alltför ofta förs diskussioner om sexualitet, intimitet, kyskhets utifrån perspektivet att "dom" skall lära sig "vår" syn. Sådant förtäckt assimilationsbudskap väcker enbart destruktiva försvarsreaktioner. Just på grund av avsaknad av tillräcklig dialog har alla känslor alldeles för ofta gjort arbetet för integration och jämställdhet onödigt konfliktfyllt.

Integrationsförvaltningen föreslår integrationsnämnden besluta att som svar på motion och skrivelse med återopande av integrationsförvaltningens tjänsteutlåtande överlämna detta till kommunstyrelsen.

Socialtjänstnämnden beslutade den 22 april 2003 att återopa och överlämna socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av ledamoten *Hanna Ericson Broberg m.fl.* (m), ledamoten *Désirée Pethrus Englund* (kd) och *Ann-Katrin Åslund m.fl.* (fp), bilaga 1.

Socialtjänstförvaltningens tjänsteutlåtande av den 9 april 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen har tagit del av rapporter om flyktingars och invandrares kontakter med socialtjänst och andra myndigheter i vårt numera mångkulturella samhälle som visar på samhällets svårigheter att möta människor från olika kulturer. Svårigheterna finns både vad gäller att förstå och hantera problem och behov som uppstår inom familjer och mellan familjer och samhälle. Svårigheter finns också att inom ramen för svensk lagstiftning och vårdtradition kunna bistå med sociala tjänster som är till reellt stöd. Förvaltningen anser att frågorna och förslagen som tas upp i skrivelsen och motionen är därför angelägna. De kommenteras nedan.

Den 19 mars 2002 anordnades en hearing i Stadshuset på initiativ av dåvarande socialborgarrådet och ordföranden för integrationsnämnden. För dess genomförande ansvarade socialtjänstförvaltningen och integrationsförvaltningen tillsammans. De inbjudna gästerna och sakkunniga var representanter för kvinno- och tjejjourer, invandrarföreningar, mansorganisationer, representanter för stadsdelsförvaltningar, ledamöterna i socialtjänst- och integrationsnämnderna samt medverkande myndigheter inom Operation Kvinnofrid i Stockholms län. Över 120 personer deltog i hearingen.

Under hearingen framkom bl.a. följande:

- ? Invandrarflickor får olika bemötande i olika stadsdelsförvaltningar. Det finns sociala sekreterare med erfarenhet att hantera frågor som rör dessa flickor/barn och andra saknar nästan helt kunskaper inom området.
- ? Det behövs mer samverkan mellan socialtjänsten, polisen, skolan och frivilligorganisationer för att ordna snabb hjälp för flickor. Kommunen har enligt socialtjänstlagen huvudansvaret för att barn inte far illa – det ansvaret gäller också hotade flickor med utländsk bakgrund.
- ? Lagen om gemensam vårdnad och socialtjänstlagens delar som handlar om socialtjänstens informationsskyldighet till föräldrarna när deras minderåriga barn behöver hjälp, verkar mot hotade flickor. Många socialsekreterare anser att det är svårt att tolka lagarna så att de ger stöd till hotade flickor/barn. Nuvarande lösning är att omhänderta flickorna enligt lagen med särskilda bestämmelser om

ning är att omhänderta flickorna enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Då kan informationsskyldigheten kringgå.

- ? Hur når man pappor/släktingar/äldre bröder i hotade kvinnors/flickors familjer och deras omgivning? Många kvinnoföreningar (också invandrarkvinnors föreningar) är kritiska till att det ofta hänvisas till invandrarföreningar när det handlar om dessa frågor. Just de mansgrupper som vill upprätthålla sina patriarkala sedvänjor använder föreningslivet för att hämta stöd och näring för sina förhållningssätt. Kvinnor har ingen makt i deras föreningar.
- ? Det är viktigt att driva opinionsbildning mot mäns våld mot kvinnor i nära relationer, också mot barn/flickor.

Ett nytt rådslag kunde kanske vara bra, men problemet är inte att man inte vet vad som behövs. Det handlar om att vidta de åtgärder som behövs och att det behövs kompetens och resurser för detta i stadsdelsförvaltningarna. Ett eventuellt nytt rådslag borde riktas till stadsdelsnämndernas ordföranden/ nämndledamöter och stadsdelsdirektörer samt andra i deras ledningsgrupper.

Operation Kvinnofrids styrgrupp beslutade hösten 2002 att den fjärde utåtriktade kampanjen ska knytas an till de tre tidigare (om kvinnan, om våldsutövande män och mäns ansvar och om barn) samt att den fjärde kampanjen ska ha fokus på ungdomar. Kampanjen kommer att uppmärksamma både flickors och pojkars situation, när de växer upp i våldets närhet eller när de själva utövar våld eller hotar med våld (hotelser = psykiskt våld)

Inom socialtjänstförvaltningen (Precens) finns sedan hösten 2002 under ett års tid en extra resurs som bistår stadsdelsförvaltningarna med att ta fram lokala handlingsplaner för våldsutsatta kvinnor. Enligt kommunfullmäktiges beslut om handlingsplan för kvinnofridsfrågor 1999 ska alla stadsdelsförvaltningar ha en sådan plan. I den lokala handlingsplanen, som gäller för respektive stadsdelsförvaltnings personal inom olika arbetsområden, exempelvis förskola, äldreomsorg, skola etc., tas det upp hur man ska göra när man möter en våldsutsatt kvinna eller på olika sätt utsatta barn/ ungdomar. Dessa planer tar också upp hur våldsutsatta män kan hjälpas och ~~En anhjälpsgrupp~~ som diskuterar frågor kring våldet i skolan har startats på initiativ från Precens med deltagare från socialtjänstförvaltningen, utbildningsförvaltningen och integrationsförvaltningen. Bl. a. har frågan om pojkar i patriarkaliska familjer tagits upp. Hur kan bröder bli jämställda i Sverige? Hur lyckas skolan uppfylla läroplanens mål om demokratisk uppfostran m.m.? Det är också viktigt att skolan är uppmärksam på flickor från andra länder. De ska uppmuntras att ta del i gymnastik, lära sig att simma, följa med på skolresa, delta i fritidsaktiviteter osv.

Regeringen har påtalat att satsningar behöver göras för att ge stöd och hjälp till målgruppen unga kvinnor med utländsk bakgrund. Man har också poängterat att det finns ett utbildningsbehov i dessa frågor som måste tillgodoses. Regeringen har utlovat ekonomiskt stöd till de tre storstadslänen, som via länsstyrelserna ska få del av detta. Några större ekonomiska bidrag har inte kommit än, men förväntas bli en realitet i samband med budgetpropositionen våren 2003.

Länsstyrelsen i Stockholms län har i januari-februari i år enligt regeringsuppdrag genomfört fyra utbildningsdagar om flickor i patriarkala familjer med deltagare från stadsdelsförvaltningar skola, polis, ungdomsmottagningar, frivilligorganisationer m.fl. Fler utbildningsdagar planeras.

På FoU-enheten finns studier som generellt beskriver socialarbeters svårigheter i mötet med flyktingar och invandrare; Christophs, I. *Utan hem långt hemifrån* FoU-rapport 1997:5, Dundar, A. *Missbrukare på plattan* FoU-rapport 1994:25, Elgue-Johansson, G. *Spångateamet* FoU-rapport 1994:21 och Erlandsson, A. och Remeus, A. *En klassresa* FoU-rapport 1997:21. Ett pågående projekt "Tvärkulturellt socialt arbete" kommer att öka kunskapen om socialarbeters redskap och behov i arbetet med dessa grupper. På Socialhögskolan finns sedan flera år en mångkulturell linje som utbildar socialarbetare för mångkulturella miljöer.

Dessa samlade kunskaper kan tillsammans med utbildnings- och integrationsförvaltningarnas kunskaper och erfarenheter utgöra grunden för att utarbeta utbildningsprogram. De kan ha en gemensam bas för att sedan specialiseras med inriktning mot de olika myndigheternas områden. Invandrarföreningars synpunkter eller deltagande i utbildningarna är också angelägen. Om stadens förvaltningar ska få i uppdrag att planera ett utbildningsprogram bör det ske i samråd och i samverkan med Länsstyrelsen. Kvinnofrid pågår personalutbildningar sedan hösten 1999 då kommunfullmäktige fattade beslut om stadens handlingsprogram i kvinnofridsfrågor.

Alla stadsdelsförvaltningar har erbjudits två halvdagsutbildningar om basfakta och metoder i kvinnofridsfrågor, 43 utbildningar har genomförts. Stadsdelsförvaltningarna har uttryckt önskemål om att utbildningarna borde vara kontinuerligt återkommande.

Varje stadsdelsförvaltning ska ha en resursgrupp som extra stöd för andra anställda inom förvaltningen. Dessa resurspersoner har hittills kunnat delta i tre genomförda internatutbildningar om våldsutsatta kvinnor, våldsutövande män, om våldsutsatta barn/ungdomar samt om metoder att hjälpa dem. Ett internat har också haft föreläsning om "islamisk rätt" (hedersmord, våld mot kvinnor med professor Jan Hjärpe som föreläsare) och det senaste internatets (i november 2002) andra dag handlade om flickor i patriarkala familjer.

I socialtjänstnämndens budgetförslag för år 2003 finns följande uppdrag under rubriken "Bekämpa våldet mot kvinnor": Socialtjänstnämnden ska erbjuda framför allt stadsdelsnämnderna ett utbildningspaket som främst riktar sig till personal i socialtjänsten, förskolan och grundskolan och som behandlar problemet med *våld mot kvinnor*. Det är viktigt för att på ett tidigt stadium kunna sätta in åtgärder mot *kvinnomisshandel*. Ekonomiska medel för ändamålet tas ur stadens kompetenskonto.

Länsstyrelsen i Stockholms län kommer under hösten 2003 (i samråd med Operation Kvinnofrid och utifrån regeringsuppdraget i kvinnofridsfrågor) att organisera grundutbildningar om mäns våld mot kvinnor för kommuners, landstingets och polisens personal på fältet som målgrupp.

Arbetet med att höja personalens kompetens genom olika utbildningsinsatser, skapande av stödgrupper i skolor och samarbete med invandrarorganisationer som arbetar med utsatta flickor och kvinnor är viktigt. Det är även angeläget att föräldrarna

med utsatta flickor och kvinnor är viktigt. Det är även angeläget att föräldrarna inte glöms bort. FoU-rapporten, Bravo, M och Lönnback, E. *Förebyggande psykosocialt arbete med invandrade familjer*, 1997:22 om metoder att förstärka föräldrarollen hos invandrade familjer nämns i motionen. Tankarna i rapporten visar på vikten av att möta föräldrar i deras situation vilket ger möjlighet även till att förbättra barnens möjlighet till att friare välja sina liv i ett nytt land.

Förslaget om att utveckla och utöka den uppsökande verksamheten för att förebygga hot mot flickor i invandrarfamiljer är i första hand en uppgift för stadsdelsförvaltningarna. Inom familjerådgivning, ungdomsmottagning och invandrarföreningar skulle uppsökande verksamhet kunna ingå som en uppgift.

Familjerådgivningen har sedan upphandlingen i konkurrens år 2000 inte längre något förebyggande uppdrag. Ett sådant arbete gentemot den aktuella målgruppen kräver därför inte bara utbildning och metodutvecklingsarbete utan också förändrat uppdrag och resurser för uppsökande insatser.

Inom ramen för Familjerådgivningens nuvarande uppdrag, dvs. att bedriva samtalsbehandling med fokus på samlevnadsproblem i par- och familjerelationer, kan enskilda ärenden med problematik av detta slag tas emot. Erfarenheterna och är dock än så länge mycket begränsade och kunskaperna otillräckliga.

Det är angeläget att metodutveckling för att utveckla ett uppsökande arbete inte sker alltför lokalt utan att ett samverkansnät utvecklas.

Integrationsarbetet och flyktningmottagandet är viktigt. Det är angeläget att män från patriarkaliska kulturer får information om svensk familjelagstiftning och att kvinnor och flickor har andra rättigheter i Sverige än i de länder de kommer ifrån.

Tanken att undersöka möjligheten att socialtjänsten generellt medverkar i introduktionen av nyanlända flyktingar är god. Även om socialtjänsten inte behöver komma in som organisation, så är socialt arbete bland nyanlända ett viktigt komplement till den arbetsinriktning som nu dominerar introduktionen.

Utbildningsnämnden beslöt den 24 april 2003 att överlämna utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Utbildningsförvaltningens tjänsteutlåtande av den 31 mars 2003 har i huvudsak följande lydelse.

Förvaltningen delar helt uppfattningen att skolan utgör en viktig del av invandrarflickornas liv och i och med detta har ett stort ansvar för bemötandet av flickorna och vikten av att kunskaper finns om hur dessa unga kvinnors liv kan gestalta sig. Förvaltningen ställer sig positiv till de förslag som framförts i motionen och under hösten 2002 och våren 2003 har Länsstyrelsen i Stockholms län vid flera tillfällen inbjudit bl. a. skolhälsans personal till utbildningsdagar om "Utsatta flickor i patriarkala familjer". Under utbildningsdagarna skulle man påbörja arbetet med gemensamma handlingsplaner för samverkan mellan skola, socialtjänst, polis, ungdomsmottagningar, hälso- och sjukvården samt rättsväsendet. Handlingsplanen ska

domsmottagningar, hälso- och sjukvården samt rättsväsendet. Handlingsplanen ska syfta till att ge flickorna adekvat hjälp när de utsätts för förtryck, hot eller våld från familjen/släkten.

Länsstyrelsen har till regeringen framfört en begäran om medel till Operation Kvinnofrid för utbildningsinsatser med syfte att öka kunskapen, få fram handlingsprogram och förstärka samverkan mellan myndigheter och ideella organisationer. Man har även begärt medel för att framställa informationsmaterial riktat till flickor som upplyser om deras rättigheter och var de kan söka hjälp. Materialet ska förmedlas till skolor, ungdomsmottagningar mm.

Förvaltningen förutsätter att om dessa medel beviljas kommer personal från utbildningsförvaltningen att ingå i det arbete som kommer att bedrivas inom ramen för Operation Kvinnofrid. Flera befattningshavare på förvaltningen har tidigare ingått i Operation Kvinnofrids referens- och arbetsgrupper.

Länsstyrelsen föreslår att regeringen avsätter medel för projektstöd för kommuner för att utveckla olika insatser för stöd till utsatta flickor från starkt patriarkala familjer.

Utbildningsförvaltningen har för avsikt att följa det arbete som länsstyrelsen har påbörjat och även på olika sätt vara delaktig i det fortsatta arbetet.

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande av den 5 maj 2003 har i huvudsak följande lydelse.

En vuxen kvinna skall ha rätt att utforma sin framtid och sitt liv som hon vill. Inga föräldrar eller anhöriga, oavsett kulturell bakgrund, har rätt att utöva våld mot en kvinna för hennes val av livsmönster.

Integrationsprocessen förutsätter frivillighet. Det måste således finnas motivation hos individen att integreras i samhället. Identifikation och engagemang är viktiga delar av integrationsprocessen. Sociologiska studier har visat att människor som lever utanför sitt hemland och som har besvärligt att etablera sig i det nya samhället förstärker sin kulturella bakgrund.

Stadsledningskontoret ställer sig bakom att det är av stor betydelse att man på olika nivåer arbetar medvetet och effektivt med att motverka utanförskap och diskriminering. För att kunna göra detta krävs bl.a. kunskaper. Det finns ett utbildningsbehov i dessa frågor för personal bl.a. inom socialtjänsten och skolan. Socialtjänstnämnden har i budget för 2003 uppdrag att bekämpa våldet mot kvinnor. Socialtjänstnämnden kommer att erbjuda stadsdelsnämnderna ett utbildningspaket som främst riktar sig till personal i socialtjänsten, förskolan och grundskolan och som behandlar problemet med våld mot kvinnor. Det är särskilt viktigt att den personal som arbetar på kvinnojourer har den kulturkompetens som krävs så att de lättare kan förstå de utsatta kvinnorna. Integrationsnämnden har tagit fram ett studiecirkelmateriel samt utbildat studiecirkelledare som används av flera stadsdelsnämnder. Materialet tar upp frågor kring migration och barnuppföstran.

Tidig arbetslivsanknytning är också en förutsättning för en gynnsam introduktion i samhället. Arbetsförmedlingskontoren har en viktig funktion i detta arbete. Det är därför positivt att notera att det numera är reglerat att personen som har fått permanent uppehållstillstånd omedelbart skall skrivas in som arbetssökande vid arbetsförmedlingen.

Flertalet stadsdelsnämnder har dessutom under ett antal år haft olika arbetsmarknadsåtgärder som riktar sig till invandrare i syfte att öka förvärvsfrekvensen. Även svenskundervisning är en viktig del i integrationsprocessen.

Invandrarorganisationerna har en mycket viktig uppgift när det gäller arbetet med hur samspelet mellan att bevara gruppens traditioner och individernas rättigheter skall ske. Integrationsnämnden prioriterar och även uppmuntrar till projekt som arbetar med att förebygga hot och våld mot kvinnor. Nämnden ger också bidrag till flera etniska föreningar som arbetar internt med attitydförändring kring t.ex. könsroller.

På senare tid har även dialogprojektet uppmärksamrats. Projektet arbetar med att få igång samtal mellan män inom invandrarorganisationer om relationer inom familjen och om våld mot kvinnor och barn, i syfte att påverka normer och beteende. Projektet har pågått sedan år 2001 och drivs i samarbete med Rädda barnen och ett antal invandrarföreningar. Projektet kommer att utvärderas under 2003.

Socialtjänstnämnden inrättade 2002 ett särskilt kris- och utredningscenter, Kruton, för flickor i åldrarna 13-20 år som på grund av våld eller hot om våld från nära anhörig är behov av skyddat boende. Krutons uppdrag är att ta emot akuta och planerade placeringar i en skyddad miljö. Arbetet innefattar krisbearbetning, utredning, riskinventering utifrån flickornas behov av skydd samt sysselsättning. Enligt socialtjänstnämnden har samtliga som har placerats på centret haft invandrabakgrund och att behovet av ett skyddat boende för flickor är stort.

I regeringens ekonomiska vårproposition 2003 framgick att 20,0 mnkr kommer att avsättas under andra halvåret 2003 i en planerad flerårig satsning på flickor med invandrabakgrund som riskerar att utsättas för våld från nära anhörig. 4,5 miljoner kronor får disponeras vardera av länsstyrelserna i de tre storstadslänen för planering och genomförande av skyddat boende. Medlen får också användas till t.ex. personalutbildning. Avsikten är att skyddat boende i storstadslänen ska kunna inrättas strax efter halvårsskiftet 2003. Det är svårt att i dagsläget bedöma vad detta kommer att innebära för staden.

Kommunfullmäktige beslutade i samband med budgeten 2003 att en arbetsmarknads- och integrationsberedning skall inrättas. Uppföljning av integrationsprogrammet avseende målsättningen att alla invånare skall ha gemensamma rättsnormer ligger i linje med beredningens arbete samt att följa upp och utvärdera resultaten av stadens flyktingintroduktion. Stadsledningskontoret anser i likhet med socialtjänstnämnden att ett nytt rådslag inte är nödvändigt särskilt mot bakgrund av att både Stockholms stad och Länsstyrelsen i Stockholms län har anordnat sådana rådslag vid olika tillfällen den senaste tiden. Vidare kommer Operation Kvinnofrids utåtriktade kampanjer i framtiden att anknyta till frågan om våldsutsatta unga kvinnor med invandrabakgrund. Problemet är inte att man inte vet vad som behövs utan det handlar om att vidta de åtgärder som är nödvändiga samtidigt

der som är nödvändiga samtidigt som det krävs rätt kompetens för detta arbete i stadsdelsnämnderna. Stadsledningskontoret föreslår därför att arbetsmarknads- och integrationsberedningen i samarbete med socialtjänstnämnden bör utveckla ett förslag till åtgärdsprogram för flickor med invandrarbakgrund som riskerar att utsättas för hot eller våld från den egna familjen.

RESERVATIONER M M

Katarina-Sofia stadsdelsnämnd

Margareta Björk m fl (m), Fredrik Lundin m fl (fp) och Patrik Holmberg (kd) reserverade sig mot nämndens beslut till förmån för förvaltningens förslag till beslut.

Socialtjänstnämnden

Följande särskilda uttalande gjordes av ledamöterna Hanna Ericson Olofsson m.fl. (m) och ledamoten Désirée Pethrus Englund (kd), till vilken ledamöterna Ann-Katrin Åslund m.fl. (fp) anslöt sig.

Man kan konstatera att Stockholms stad under föregående mandatperiod till skillnad från den socialdemokratiska regeringen agerat för att hjälpa utsatta kvinnor. Ett antal socialdemokratiska ministrar har i dessa frågor haft en osedvanligt hög svansföring men lovat runt och hållit tunt. Stockholm ligger i framkant inom detta område och bör så fortsätta att göra.

Liljeholmens stadsdelsnämnd

Reservationen av vice ordförande Magnus Hellström m.fl. (m) är av följande lydelse.

1. I huvudsak bifalla förvaltningens förslag.
2. Som svar på remissen även anföra följande:

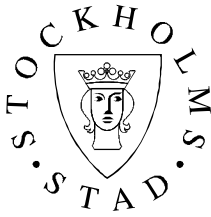
De två motionerna tar upp mycket angelägna frågor. De grymma och meningslösa morden på Sara, Pela och Fadime upprör de flesta men utgör enligt många bedömare bara toppen på ett isberg av grymheter. Kvinnoförtryck kan ta sig många uttryck såsom påtvingad ofrihet, respektlös behandling, förföljelse, våld, mord och könsstympning. Det är inte acceptabelt med någon form av kvinnoförtryck.

Förvaltningens förslag till svar på remissen innehåller många kloka och nödvändiga åtgärder som bör genomföras för att minska förtrycket av kvinnor med invandrarbakgrund. Vi anser dock att förvaltningens tjänsteutlåtande behöver kompletteras med några principiellt viktiga perspektiv.

Vi vill betona individens ansvar. Det finns gränser för vilken utsträckning en kommun ska försöka ägna sig åt att uppfostra och förändra människors tankesätt.

Människor som flyttar till andra länder har ett eget ansvar att ta reda på lagstiftning och människosyn i det nya landet och anpassa sig till detta. Det finns en underliggande ton av en nedvärderande människosyn om man inte tilltror människor den förmågan.

Vidare ska brott alltid beaktas som kriminella handlingar. Människor som förtrycker, förföljer, brukarvåld och könsstympar ska inte kunna gömma sig bakom kulturella och religiösa dimridåer. Sådana handlingar ska beaktas som kriminella. Förtryck och övergrepp är, och förblir, fullkomligt oacceptabelt. Det finns all anledning att se över och skärpa lagstiftningen för den här typen av brott. Det är oskyldiga offer som Sara, Pela och Fadime som får betala för flatheten i svensk kriminalpolitik. Regeringens likgiltighet inför brottsoffrens lidande är beklämmande.”

KOMMUNFULLMÄKTIGE

Motioner

2002:29

2002:29

**Motion av Inger Stark och Veronica Ekström
(båda v) om rätten för unga kvinnor med utländsk
bakgrund att själva få välja sina liv**

Att själv få välja

Rubriken kommer ifrån en C-uppsats på Socialhögskolan. Författare är Mariet Ghadimi och uppsatsen handlar om unga kvinnor med utländsk bakgrund. Den beskriver de olika strategier som flickorna utvecklar för att utöka sitt handlingsutrymme och skapa möjligheter att så långt möjligt leva ett liv som de själva väljer. Vad de önskar är helt enkelt att leva samma liv som svenska flickor i samma ålder. De vill ha samma rättigheter och skyldigheter som svenska kvinnor har i Sverige enligt lag.

Den teoretiska utgångspunkten i uppsatsen och i vår motion är att det finns ett könsmaktsystem där männen är överordnade. Mäns våld mot kvinnor handlar i grunden inte om kultur. Det handlar om ett strukturellt förtryck som utövas över hela världen. En patriarkal ordning där män som grupp är överordnade kvinnor som grupp. Detta gäller även i Sverige. Det har tagit lång tid för samhället att se det strukturella våldet mot kvinnor. Samtidigt som det är viktigt att se det strukturella mönstret måste vi erkänna det specifika uttryck som kvinnoförtrycket tar sig i heder- och skamrelaterade kulturer. Att förtrycket kan förstås utifrån en kulturell förklaringsmodell där mäns heder skadas av kvinnors beteende. Om en handling är kulturell eller inte kan testas med frågan: finns det något sätt att legitimera denna handling utifrån allmänt vedertagna normer i den aktuella kulturen?

Det finns en tendens att tala om kultur som ett estetiskt ytfenomen och inte som något vi aktivt konstruerar i relation till vår omvärld. Det finns en uppsättning moraliska principer som man i vissa kulturer skulle kunna åberopa för att legitimera exempelvis hedersmord. Dessa moraliska principer är inte

att legitimera exempelvis hedersmord. Dessa moraliska principer är inte universellt förekommande utan kulturspecifika. Detta kan vi inte blunda för. Då osynliggör vi de flickor och unga kvinnor som berörs i vår rädsla att anklagas för främlingsfientlighet och rasism.

Kvinnorörelsen har kommit olika långt i olika länder i sin kamp för kvinnors frigörelse och lika rättigheter. I grunden handlar det om att även kvinnor ska omfattas av de mänskliga rättigheterna. I Sverige har kvinnorörelsen sedan i början av 1900-talet arbetat för alla kvinnors rätt till sin egen kropp och sexualitet och rätt att själv välja den som man vill leva sitt liv med. Det står idag mycket klart att den kampen måste fortsätta, att vi inte kan luta oss tillbaka och tro att kampen om kvinnors mänskliga rättigheter kan lagas. Våldet mot kvinnor är ett stort samhällsproblem som måste bekämpas på alla plan. För att kunna göra det måste vi ha kunskaper. I Sverige misshandlas varje år ett trettiotal kvinnor till döds av sin partner. Ofta är det behovet av att kontrollera kvinnan, behovet av att visa sin makt över kvinnan som utlöser misshandeln. Våldet finns i alla samhällsklasser och etniska grupper. För invandrade kvinnor är denna kontroll sanktionerad under benämningen tradition, kultur och religion, något som svenska myndigheter visat sig blunda för. Alla kvinnor, unga som gamla och oavsett etniskt ursprung, ska ges samma skydd i svensk lagstiftning och praxis. Så sker inte idag. Detta, menar vi, är en aktiv medverkan i ett kvinnoförtryck som det svenska samhället i så många andra sammanhang uttrycker sitt avståndstagande och sin avsky inför.

Villkoren för tonårsflickor är de facto olika. Invandrarflickor är ingen homogen grupp. Kunskaperna om detta är otillräckliga hos svenska myndigheter. Men om situationen för de flickor som är utsatta ska kunna förändras måste kunskaperna finnas hos berörda tjänstemän och myndigheter. Likaså är kunskaperna om hur man ska stötta föräldrarna i deras föräldraroll små eller obefintliga. Det krävs utbildning för både skolans och socialtjänstens personal och andra berörda för att de ska kunna hantera dessa speciella problem. Istället för att se styrkan och viljan hos de här flickorna och kvinnorna att förändra sina liv gör det svenska samhället i sin välvilja dem till offer. Vi behöver hitta metoder för att rätt ta tillvara de särskilda kunskaper som kvinnor med utländsk bakgrund har och använda dem i utbildning och i stödåtgärder. Bristerna i socialtjänstens och skolans insatser förefaller inte vara en följd av bristande resurser och hinder i allmänhet utan av en kollektiv oförmåga från samhällets sida. En oförmåga som har gjort att många flickor/kvinnor har lämnats utan eller med felaktig hjälp i svåra situationer. I en del uppmärksammade fall har de fått betala med sitt liv.

De två mest uppmärksammade fallen handlar om Fadime och Pela; Fadime mördades av sin far och Pela av sina farbröder. De finns flera kända och okända flickor här i Stockholm som befinner sig i en lika hotfull situation. Vi måste göra allt som står i vår makt för att förhindra liknande tragedier. Fadime hade flera råd att ge som vi bör följa. Hon föreslog bland annat ökad kommunikation mellan myndigheter och invandrarföreningar, skapande av flera möten mellan svenska och utländska familjer och individer. Ge socialtjänsten mer resurser och utbildning för att hjälpa unga flickor/kvinnor med utländsk bakgrund och starta grupper där flickor med liknande erfarenheter kan träffas och ge varandra stöd och hjälp.

Även tonårspojkar och unga män med utländsk bakgrund kan ha problem när det gäller familjens/släktens normer och traditioner. Det förväntas ofta av pojkarna att de ska agera "hedersväktare" åt sina systrar. Säkerligen är det så att de flesta tonårspojkar och unga män med utländsk bakgrund vill slippa leva efter urgamla patriarkala mönster som förtrycker deras mammor och systrar, men det är närmast omöjligt för dem att på egen hand ta itu med dessa mönster och strukturer. Det är viktigt att skolan uppmärksammar detta och aktivt arbetar med barn och föräldrar. Ett aktivt jämställdhetsarbete redan i förskolan är nödvändigt.

Det kan vara svårt nog för unga människor att berätta för utomstående att de har svårigheter i familjen. Ännu svårare torde det vara för ungdomar med utländsk bakgrund. Det kan vara lättare att vända sig till en person som är i ungefär ens egen ålder. Vi föreslår flickgrupper enligt Fadimes modell och att unga kontaktpersoner utbildas som flickor med problem kan vända sig till. Dessa kontaktpersoner kan hjälpa till med olika myndighetskontakter och hjälpa till att starta samtalsgrupper. Även den uppsökande verksamheten är viktig. Det är viktigt att få kontakt med flickorna och deras familjer innan det är för sent och tragedin är ett faktum.

Det finns kunskaper på socialhögskolan och socialtjänstens FoU-enhet som de tre förvaltningarna bör ta del av när de utarbetar utbildningar för berörda tjänstemän. De tre förvaltningarna är utbildningsförvaltningen, socialtjänstförvaltningen och integrationsförvaltningen. En annan viktig samarbetspartner är Orienteringshjälp. Det har bland annat gjorts försök med förebyggande psykosocialt arbete med invandrade familjer. Syftet med den gruppmetod som användes var att förstärka föräldrarollen och att förebygga en negativ utveckling av den kris som många invandrare genomgår. Framför allt ville man förhindra "nostalgisk fixering" hos föräldrarna. Det försök som vi hänvisar till här finns närmare beskrivet i FoU-rapporten "Förebyggande psykosocialt arbete med invandrade familjer av Marcela Bravo och Eva Britt Lönnback (FoU-rapport 1997:22). Det är viktigt att utarbeta metoder som

1997:22). Det är viktigt att utarbeta metoder som familjerådgivningar och ungdomsmottagningar kan använda i sitt förebyggande arbete.

Den största och bästa kunskapen finns hos de tusentals kvinnor som direkt berörs. Flera kvinnojourer och nätverk har bildats för att stötta de utsatta flickorna. Vi kan nämna några som vi menar att staden ska samarbeta med och hämta kunskap ifrån. Terrafem är en relativt nybildad kvinnojour som fyller två år i mars. Det är en rikstäckande jourtelefon för kvinnor med utländsk härkomst. Andra viktiga organisationer att söka samarbete med och kunskap ifrån är "Kvinnors nätverk" och föreningen "Glöm aldrig Pela och Fadime". De aktiva i de ovan nämnda och liknande organisationer består av kvinnor som har egna erfarenheter av hot och våld från familjen/släkten. Dessutom är det viktigt att lyfta fram dem som de starka förebilder de faktiskt är för flickor och unga kvinnor.

Med hänvisning till ovanstående föreslår vi fullmäktige besluta att

1. socialtjänstförvaltningen, integrationsförvaltningen och utbildningsförvaltningen får i uppdrag att ta fram ett utbildningsprogram för berörda tjänstemän och myndigheter som kommer i kontakt med flickorna och deras familjer. Detta bör lämpligen ske i samarbete med Socialhögskolan och Socialtjänstförvaltningens FoU-enhet
2. den uppsökande verksamheten utvecklas och utökas för att kunna möta flickorna, deras bröder och föräldrar innan tragiska händelser har skett
3. familjerådgivningen och ungdomsmottagningarna får utbildning i de här frågorna så att de kan hantera problemen och utarbetar metoder som ger flickorna och deras familjer rätt stöd och hjälp.
4. de tre berörda förvaltningarna hjälper till i skapandet av stödgrupper samt utbildar och anställer kontaktpersoner på Stockholms skolor till vilka flickorna kan vända sig
5. de tre berörda förvaltningarna förbättrar och utvecklar ett samarbete med frivilliga organisationer som arbetar med utsatta flickor/kvinnor med utländsk bakgrund, exempelvis "Terrafem" och "Kvinnors nätverk" och "Glöm aldrig Pela och Fadime-föreningen.

Stockholm den 13 maj 2002

Inger Stark

Veronica Ekström

Skrivelse till kommunstyrelsen om utsatta unga kvinnor med invandrarbakgrund

En ung invandrarflickas tragiska öde och död har chockat och berört hela Sverige. Det är tyvärr inte första gången något liknande händer. Inte heller är det första gången frågan "varför" ställs och olika aktörer försöker besvara frågan i den offentliga debatten. Den här gången har flickans öde och omständigheterna kring hennes död gripit många så starkt att den debatt som förts de senaste åren nu har blommat ut i full styrka. Förhoppningsvis leder debatten till en rad olika åtgärder som kan minimera risken för liknande händelser i framtiden.

Vi har alla ett gemensamt ansvar för att skapa ett samhälle där våld, hot och förtryck inte förekommer. Utöver det enskilda personliga ansvaret har den politiska makten även ett annat ansvar. Frågan vad som måste till för att kunna skydda speciellt unga kvinnor med invandrarbakgrund mot övergrepp av olika slag inom familjen har inget enkelt svar men kräver åtgärder på många nivåer.

Det räcker inte att staten snarast ser till att samma lagar och regler gäller för alla invånare i Sverige. Självklart ska barnäktenskap inte förekomma och inte sanktioneras av svenska myndigheter. En översyn behöver snarast göras av hur domstolar och lagstiftning ser på hot mot och misshandel av kvinnor och vilken rätt till skydd dessa kvinnor ges. Förhöjd straffmöjlighet finns vid s k "hatbrott", dvs rasistiska brott och brott mot homosexuella. Kanske borde samma möjlighet finnas vid brott där kvinnor hotas till livet. Ökat skydd i olika former, ska ges till dessa kvinnor så att de kan ges möjlighet till ett liv som alla andra.

Många invandrarföreningar är redan idag behjälpliga med introduktionen till det svenska samhället och dess lagar och regler. Kanske behöver de ta ett ännu större ansvar i framtiden.

Ja allt detta behövs. Men, vilken är kommunens och Stockholms stads roll ?

I det nyligen antagna integrationsprogrammet finns en målsättning om att alla invånare i Stockholm ska ha gemensamma rättsnormer. Det är nu viktigt att utvärdera vad som konkret har gjorts för att leva upp till denna målsättning.

Staden har ett ansvar i sin introduktion av nyanlända flyktingar. Staden har också ett ansvar för att anställda i stadens tjänst möter de kvinnor det handlar om med tillräcklig förståelse och att de får det stöd de behöver.

Vem talar med nyanlända familjer om att livet i Sverige kanske innebär att familjens maktbalans kan komma att förändras? Vem talar om att barnen kommer att bli de första att möta det nya samhället och vad detta betyder för familjen? Samtal om sådana frågor är viktiga att kunna föra med familjer som ska leva i Sverige. Särskilt viktigt är att finna former att föra sådana samtal med männen i familjerna, fäderna och sönerna. Om det behövs så kan man använda en i andra fall beprövad metod, familjerådslag.

Att Stockholm idag är en mångkulturell stad är ett viktigt samtalsområde. Det är en viktig del i integrationsprocessen att också knyta sociala nätverk som innehåller även andra än den egna familjen eller gruppen. Här kan staden under sin del av introduktionen aktivt stötta.

Möjligheterna att vara delaktig i samhället genom arbete eller annan aktivitet måste också bli större. T ex saknar i Stockholm idag mer än hälften av invånarna som är födda utanför Norden arbete. Möjligheterna att finna sysselsättningar utöver aktiviteter inom den egna gruppen är ytterst begränsade. Det främjar inte integration.

Med anledning av ovanstående föreslår vi kommunstyrelsen besluta att

1. genomföra ett rådslag med lämpliga aktörer. Rådslaget ska mynna ut i konkreta åtgärder som stadens kan bidra med för att stärka unga invandrarflickors situation.
2. föreslå att en del av nästa kampanj som genomförs av Operation Kvinnofrid ägnas åt dessa flickors situation
3. öka kunskapen, beredskapen och eventuellt resurserna hos dem som kan komma i kontakt med flickor i liknande situationer t ex inom skolhälso, socialtjänsten, kvinnojourerna mm
4. garantera att språkkunskaper och kulturkunskaper finns tillgängliga i akuta situationer
5. undersöka möjligheten att socialtjänsten generellt går in i introduktionen av nyanlända flyktingar för att skapa beredskap för att familjens maktstrukturer kan komma att förändras i det nya samhället
6. utvärdera vad som konkret har gjorts för att leva upp till målsättningen i integrationsprogrammet att alla invånare ska ha gemensamma rättsnormer
7. uppdra åt stadsledningskontoret att komma med andra förslag till åtgärder som kan garantera ökat skydd för invandrarflickors liv och hälsa

Stockholm 02-02-06

Viviann Gunnarsson (mp)

Christopher Ödmann (mp)

Rebwar Hassan (mp)

Lena-Maj H. Anding (mp)